

Φύκι στο βυθό

Η οικογένεια επιστρέφει στο νησί και στο παλιό πατρικό σπίτι με αφορμή την παράξενη διαθήκη που τους αφήνει ο πατέρας τους: έχουν μία ημέρα για να επιτύχουν την καλύτερη επένδυση και να διεκδικήσουν την κληρονομιά. Οι ώρες περνούν αδυσώπητα καθώς τα φαντάσματα και τα μυστικά του τότε αποκαλύπτουν τα σαθρά θεμέλια του τώρα. Η θάλασσα παρούσα συνεχώς, όπως και ο χρόνος, θα κατακλύσει στο τέλος τη σκηνή. Είναι άραγε μία μορφή ένωσης, μία μορφή συμφιλίωσης της αιωνιότητας με την τρομακτική περατότητα του χρόνου; Ίσως η απάντηση να κρύβεται στα παλιά ρολόγια του σπιτιού, σε μία παρτίδα τάβλι που έχει αρχίσει από καιρό ή στη σοφία ενός νεαρού ποιητή.

*

Με το *Φύκι στο βυθό* η Πένυ Φυλακτάκη αξιοποιεί τη συγγραφική της πείρα και οδηγεί τη δραματουργία της ένα βήμα παραπέρα: εμβαθύνει στη θεματολογία της συνδυάζοντας τον ρεαλισμό με το ονειρικό στοιχείο και επιδεικνύοντας μία σημαντική ικανότητα στη δημιουργία θεατρικής ατμόσφαιρας. Επιστρέφει στο γνώριμο χώρο της σύγχρονης Ελληνικής πραγματικότητας, στην κριτική της και στις οικείες θεματικές των αδιεξόδων και των σχέσεων εξουσίας που αναπτύσσονται στις ανθρώπινες σχέσεις. Ταυτόχρονα όμως επιχειρεί με μεγαλύτερη σαφήνεια ένα άνοιγμα προς τη διερεύνηση πεδίων που αφορούν στις βαθύτερες στοιβάδες της ανθρώπινης εμπειρίας, όπως ο χρόνος και ο θάνατος.

Η συγγραφέας χτίζει μία ιστορία που εξελίσσεται γραμμικά, με καθημερινό και ανεπιτήδευτο λόγο, δομώντας προσεκτικά τις εντάσεις, τις κορυφώσεις, τις ανατροπές και τις εσωτερικές της συνδέσεις: τα λόγια και οι δράσεις των προσώπων ανανοηματοδοτούνται καθώς το πραγματικό ποιόν τους αποκαλύπτεται σταδιακά και επιτρέπει στον θεατή να απολαύσει τη διαδικασία της γνωριμίας. Αυτή η ρεαλιστική βάση ενισχύεται από τις στιγμές όπου το υπερβατικό ή το παράλογο εισβάλλει στην καθημερινή ζωή: ο χτύπος του ρολογιού, ο ήχος από τα κοχύλια και τα κρύσταλλα κάθε φορά που ανοίγει η πόρτα, τα ρολόγια στους τοίχους, το περίεργο ποίημα του Νικόλα, η εφήμερη γραφή στην παραλία, η θάλασσα και τα φύκια, και φυσικά η φωνή του νεκρού εραστή που ακούει η Μάρθα. Τα στοιχεία αυτά δημιουργούν μία παράξενη και ενδιαφέρουσα ατμόσφαιρα που πολλαπλασιάζει τις ερμηνευτικές επιλογές τόσο δραματουργικά όσο και σκηνοθετικά.

*

Τα πρόσωπα μας είναι τόσο γνωστά και τόσο άγνωστα όσο οι άνθρωποι της διπλανής πόρτας. Η οικεία εντοπιότητα της συμπεριφοράς τους περιέχει βάθος, κρύβει άλλες, σκοτεινότερες και ενδιαφέρουσες πλευρές, πίσω από τους κοινωνικούς ρόλους που έχουν αναλάβει. Οι μεγαλύτεροι έχουν συμφιλιωθεί με την έννοια της αναπόφευκτης ροής του χρόνου προς το τέλος και ως αντιστάθμισμα στο πεπερασμένο έχουν αναγνωρίσει την αξία της ανθρωπιάς. Αυτό επιδιώκει να διδάξει ο γέρος ρολογάς όταν αποφασίζει να παίξει, μετά θάνατον, το περίεργο παιχνίδι στα παιδιά του. Ο συμβολαιογράφος φίλος του είναι ο εκτελεστής της διαθήκης, αυτός που έχει στα χέρια του το κλειδί αυτής της δοκιμασίας. Το τέχνασμα επιτυγχάνει να συγκεντρώσει την οικογένεια, το μήνυμα τελικά θα περάσει μολονότι η μάλλον απρόβλεπτη δραματική εξέλιξη θέτει ένα ενδιαφέρον ερωτηματικό ως

προς το βαθμό σκληρότητας και αυθαιρεσίας του παιχνιδιού. Πάντως, στο τέλος το χάσμα μεταξύ του παλιού και του νέου φαίνεται να έχει γεφυρωθεί.

Οι μεσήλικες πασχίζουν να λύσουν τα προσωπικά και οικονομικά τους προβλήματα. Η σχέση τους με τον χρόνο καθορίζεται από αγωνία, άγχος και τάση φυγής. Ο 50χρονος Αντρέας επιτελεί τον ρόλο του κυρίαρχου αρσενικού, χρησιμοποιεί τη βία για να αντισταθμίσει τη συναισθηματική του αναπηρία και πνίγεται από το άγχος των χρεών του. Γι' αυτόν ο χρόνος είναι «τρέξιμο». Νοητικά και συναισθηματικά δεν έχει κανένα τρόπο να αντιμετωπίσει την οικονομική καταστροφή ούτε να βοηθήσει τη γυναίκα του που βυθίζεται σιγά σιγά στην απόγνωση. Η αποκάλυψη έρχεται όταν μαθαίνουμε ότι αυτός ο άνθρωπος έχει χτίσει όλη του τη ζωή πάνω σε μία πράξη αγάπης, την οποία δεν θα μοιραστεί ποτέ και γι' αυτό δεν θα μπορέσει ποτέ να αισθανθεί ολοκλήρωση μέσα από αυτή. Ο θαυμασμός έρχεται όταν αυτός ο αρχικά αντιπαθητικός άντρας αποδεικνύει την ικανότητά του να μένει πιστός στους ανθρώπους που αγαπά.

Η Μάρθα, στα 45, έχει αναλάβει το ρόλο της συζύγου που υποτάσσεται και κρατάει τις ισορροπίες. Ζει με το βάρος ενός ψέματος, ενοχική για την παλιά της απιστία, μονίμως απολογούμενη και προσκολλημένη στο παρελθόν χωρίς να καταφέρνει να προχωρήσει. Γι' αυτή ο χρόνος μοιάζει να έχει σταματήσει και βρίσκεται στην πραγματικότητα άοπλη μπροστά στο βάρος της απώλειας και της ματαίωσης. Έχει μείνει χωρίς ένα εσωτερικό κίνητρο που θα τη βοηθούσε να αντιμετωπίσει την απελπισία και να ξεπεράσει την κρίση. Θα επιλέξει να τυφλωθεί από το φως και να αρχίσει να βλέπει στο σκοτάδι.

Η Αλεξάνδρα, η 40χρονη αδερφή του Αντρέα, συντηρεί μία ψεύτικη εικόνα καλλιτεχνικού κοσμοπολιτισμού που τη βοηθά να καλύπτει την κενότητα του χρόνου της. Επιβιώνει προσποιούμενη την επιτυχημένη εικαστικό ενώ στην πραγματικότητα εκβιάζει τη Μάρθα και βιοπορίζεται από τα χρήματα που της παίρνει κάθε μήνα. Φαίνεται ικανότατη και σκληρή παίκτρια στο παιχνίδι εξουσίας, ανίκανη όμως για οποιαδήποτε ουσιαστική ανθρώπινη σχέση και δέσμευση. Όταν δει την καταστροφή να έρχεται απλώς θα το σκάσει αθόρυβα.

Η νεώτερη γενιά εμφανίζεται στο πρόσωπο του Νικόλα, του γιου που βλέπει τα πράγματα με άλλα μάτια και ακολουθεί την καλλιτεχνική του ροπή σε πείσμα του πατέρα. Ο νεαρός ποιητής αποδεικνύεται συναισθηματικά ωριμότερος από τους μεγαλύτερους και σοφότερος στην αντίληψη του χρόνου. Στη σχέση του με τον πατέρα του αντανακλάται ο ανταγωνισμός αλλά και η αλληλεξάρτηση ανάμεσα σε δύο διαφορετικούς τρόπους ζωής.

Οι οικογενειακές συγκεντρώσεις συμπεριλαμβάνουν πάντα και τους ζωντανούς αλλά και τους νεκρούς. Εδώ δεν είναι μόνο ο νεκρός πατέρας ο οποίος βρίσκεται πανταχού παρόν στο χώρο μέσα από το σκηνικό. Είναι και ο νεκρός αδερφός, ο πρωταθλητής, ο εραστής, το λαμπερό αστέρι της οικογένειας το οποίο όμως επέλεξε να φύγει. Ένας δεινός κολυμβητής που επέλεξε να δώσει ο ίδιος τέρμα στον χρόνο και αφέθηκε να πνιγεί.

*

Αντίστοιχα με τα πρόσωπα ο χώρος έχει επίσης δύο ποιότητες. Το καράβι στην αρχή και στη συνέχεια το σπίτι, το οποίο η συγγραφέας θέτει εμφατικά στο κέντρο της δράσης και

θωρακίζει με μία λεπτομερή περιγραφή, παραπέμπουν άμεσα στην εικόνα του νησιού και της θάλασσας. Ο δραματικός χώρος λοιπόν εμπεριέχει τη μυρωδιά των καλοκαιρινών διακοπών, τα κοχύλια, το χρυσό της άμμου και το γαλάζιο των κυμάτων, και τελικά την κατασκευασμένη για τουριστικούς λόγους γυαλιστερή εικόνα του ελληνικού καλοκαιριού. Αυτή η εικόνα, όπως και η ανάμνηση των παιδικών καλοκαιριών της Αλεξάνδρας και του Ανδρέα, δημιουργεί αντίστιξη με τον σκηνικό χώρο του σπιτιού όπου οι τοίχοι είναι γεμάτοι ρολόγια, όπου τα έπιπλα είναι φτιαγμένα από ξύλα της παραλίας, όπου η ατμόσφαιρα μυρίζει υγρασία και τα νεκρά φύκια συσσωρεύονται στο περβάζι. Είναι ένας χώρος εσωτερικός αλλά εκτεθειμένος στη θάλασσα και στη φθορά, ένας χώρος με παλιά αντικείμενα όπου το άυλο του χρόνου και της μνήμης μοιάζει να βρίσκει υλική υπόσταση. Εδώ δεν μπορούν να αντέξουν τα πλαστικά όνειρα ούτε οι συμβάσεις που με επιτυχία κάλυπταν για χρόνια το άδειο της ζωής. Εδώ είναι ένας τόπος κρίσης, όπου ο χρόνος έχει βάρος και σημασία, όπου κανείς δεν θα αποφύγει να αντικρύσει το εφήμερο της ανθρώπινης ύπαρξης: τα λεπτά και τα δευτερόλεπτα της ώρας είναι ανάσες πριν από το αναπόφευκτο τέλος και η συνειδητοποίηση αυτή φέρνει την απόγνωση.

*

Ο λόγος που φέρνει τους τρεις μεσήλικες στο νησί δεν είναι ο θάνατος του αγαπημένου προσώπου αλλά το χρήμα. Η αντίληψη του χρόνου ως χρήμα, η διαρκής προσπάθεια για παραγωγή αγαθών η οποία έχει αναχθεί σε αξία, ο αγώνας για την υλική επιβίωση έρχεται σε σύγκρουση με την αντίληψη του χρόνου ως ενός πολύτιμου συνόλου από στιγμές - 86.400 δευτερόλεπτα κάθε μέρα - ανθρωπιάς και ουσιαστικών σχέσεων. Αυτό είναι το δώρο που αφήνει ο ρολογάς πατέρας στα παιδιά του, τα οποία όμως αποτυγχάνουν να το αναγνωρίσουν. Αντίθετα, το νεότερο πρόσωπο αυτής της ιστορίας, ο 22χρονος ποιητής, αντιλαμβάνεται το δώρο του παππού του και καταφέρνει έτσι να ανανεώσει τους δεσμούς του με την παλαιότερη γενιά και να βρει τις ρίζες του.

Η επιλογή αυτή θα μπορούσε να είναι ένα μήνυμα αισιοδοξίας. Ο ρολογάς δωρίζει κάτι που δεν ανήκει μόνο σε αυτόν αλλά σε όλη την ανθρωπότητα, καταφάσκοντας έτσι στη συλλογικότητα. Τα παιδιά του, αυτή η γενιά που είχε την τύχη και την ατυχία να μεγαλώσει στην ψευδαίσθηση της ευμάρειας, βρίσκονται εγκλωβισμένα στα ατομικιστικά τους πρότυπα και δεν μπορούν να δεχτούν το δώρο. Ο νέος, εκπρόσωπος της νεότερης γενιάς που ωριμάζει αργότερα, μέσα στην εποχή της οικονομικής κρίσης, το δέχεται αναζητώντας και πάλι μία νέα συλλογικότητα. Και μάλιστα, σε αυτήν υπάρχει χώρος και διάθεση αλληλεγγύης και προς τον πατέρα του, αυτόν που απέτυχε σε όλες τις υλικές και ψυχικές επενδύσεις της ζωής του, αλλά μπόρεσε να διατηρήσει ένα ψήγμα ανθρωπιάς.

Αμέσως μετά από την εικόνα του γιου που υποβαστάζει τον σωματικά και ψυχικά τσακισμένο πατέρα του, ο συμβολαιογράφος θα διαβάσει τα τελευταία λόγια του νεκρού: «Αγαπημένα μου παιδιά, [...] Αυτή η περιουσία σας δόθηκε. Η περιουσία που δίνεται σε όλους μας. Ελπίζω να την επενδύσατε με τον καλύτερο τρόπο. Αν όχι, περιμένετε να ξημερώσει. Θα σας δοθεί ακριβώς η ίδια και αύριο». Τα κύματα και τα φύκια εισβάλουν στο σπίτι, απορροφούν το παρελθόν και προετοιμάζουν, όσο αβέβαιο κι αν είναι, το αύριο.